

ВаGMIVI – Преодоляване на различията между музеите и лицата със зрителни увреждания

KA2 – Сътрудничество и нововъведения за добри практики

Call: 2014

Интелектуална дейност 1: Оценка на нуждите (потребностите)

Описание на проекта

Вид дейност:	Стратегическо партньорство, насочено към повече от една области на образование, обучение и младежта
Номер на проекта:	2014-1-EL01-KA200-001631
Заглавие на проекта:	ВаGMIVI – Преодоляване на различията между музеите и лицата със зрителни увреждания
Организация бенефициент, пълно наименование:	PANEPISTIMIO THESSALIAS
Лице за контакт:(Име, Фамилия, имейл):	Д-р Василис Аргиропулос, vassargi@uth.gr
Интелектуална дейност 1 (O1):	01/09/2014 - 31/03/2015

1. Резюме

Настоящият раздел Интелектуална продукция (O1: Оценка на нуждите (потребностите) представлява част от дейностите на европейски проект, озаглавен "BaGMIVI: Преодоляване на различията между музеите и лицата със зрителни увреждания" с регистрационен номер: "2014-1-EL01-KA200-001631. Партньори са Университетът в Тесалия и д-р Василиос Аргиропулос, в роялата на координатор на проекта.

След одобрение на проектът BaGMIVI, първият раздел е Интелектуална продукция (O1), който е свързан с проучване за оценка на нуждите и включва следните дейности:

1-ва фаза: Преглед на литературата.

Първият етап включва преглед на литература по темата с данни от научни изследвания и теоретични перспективи по отношение на музеите и хората със зрителни увреждания. Това изследване е проведено на местно и международно ниво, чрез обзор на доклади, книги и списания.

2-ра фаза: Проучване по темата / Сходни изследвания

Вторият етап е свързан с провеждането на интервюта със зрително затруднени лица и учители на ученици с нарушено зрение. Целта на тази фаза е да се проучи техния опит и перспективи по отношение на нивото на достъп до музеите и включването на ученици със зрителни увреждания. Във 2-ри етап е заложено и разработването на въпросник, който има за цел да проучи потребностите и опита на музейните служители по отношение на посетителите със зрителни увреждания.

Организации, взели участие в Интелектуална продукция O1 (включително водещата организация) са:

1. Университетът Бабеш Боляй (Румъния)
2. БЪЛГАРСКА АСОЦИАЦИЯ ЗА ОБУЧЕНИЕ НА ЗРИТЕЛНО ЗАТРУДНЕНИ ДЕЦА (БАОЗЗД) (България)

3. Софийски Университет „Св. Климент Охридски“ (България)

4. EOTVOSLORAND TUDOMANYEGYETEM (Унгария)

5. Университет Тесалия (Гърция - Координатор)

Анализът на получените данни е крайният етап на Интелектуална продукция 1 (O1), която е свързана с оценката за проучване на нуждите. В следващите раздели са поместени обобщеният преглед на литературата от 1-ва фаза и кратко описание на резултатите от проведеното проучване във 2-ра фаза.

2. Преглед на литературата: теоретична рамка на проекта BaGMIVI (Първата фаза от оценката за проучване на нуждите)

Прегледът на литературата разкри някои основни теми и ключови точки, които оформиха теоретичната рамка на проекта BaGMIVI (виж Фиг. 1):

-
- 1.1 Правата на хората с увреждания - Социален модел на уврежданията;
 - 1.2 Образователна и социална роля на музеите в 21-ви век;
 - 1.3 Аспекти на достъпността;
 - 1.4 Връзката между музеите и лицата с нарушено зрение;
 - 1.5 Размисли върху законодателства и практики (Гърция, България, Румъния, Унгария).
-

Фиг. 1. Основни теми от прегледа на литературата по отношение на O1

2.1 Правата на хората с увреждания - социалния модел на уврежданията

Целта на проекта BaGMIVI е подобряването на достъпа до музеите за лица със зрителни увреждания, като се очаква това да бъде и стъпка към прилагането на правата на всички хора за достъп до култура. Тази цел е в съответствие с много конвенции, които признават правото на всички хора за достъп до култура (пр. ООН, 1948 г., член 27: 1; ООН, 2006 г., член 30: 1) [3]

Ключов момент в теоретичната част на проекта BaGMIVI е социалният модел на уврежданията (Barnes, Mercer & Shakespeare, 1999; Oliver, 1990). Акцентът тук се поставя върху бариерите, които обществото изгражда, като изолира и изключва хора с увреждания от равноправно социално участие. Възприемането на този социален модел оказва значително влияние върху политиките и практиките относно уврежданията, включително и тези, имащи отношение към музеите (Argyropoulos & Kanari, 2015; Moussouri, 2007).

2.2 Образователна и социална роля на музеите през 21 век

"Преодоляване на различията между музеи и лица със зрителни увреждания" е инициатива, която се очаква да допринесе за образователната и социална роля на музеите и да окаже влияние върху достъпността им в културен аспект, за лица със зрителни увреждания. Горното е в съответствие с развитието на ролята на музеите като културни институции. Музеите в 21-ви век се считат за пространства с много измерения и широка образователна и социална роля (Black, 2005; Hooper-Greenhill, 2007, 1999; Sandell, 2002). През последните десетилетия връзката на музеите с техните посетители е преосмислена (Black, 2005; Vergo, 1989), и тази връзка се отразила върху дефиницията за музей на Международния съвет на музеите (<http://icom.museum/the-vision/museum-definition/>). Музеите са установили, че тяхната публика не е еднородна, а напротив – състои се от различни хора с различни потребности, различна възраст, различни характеристики и произход (например социална, религиозна, етническа, културна, и т.н.), различни интереси и очаквания (Black, 2005; Hooper-Greenhill, 1999a). Примането на тази хетерогенна публиката, в комбинация с констатацията, че музеите за дълго време са били ориентирани към ограничени социални групи (Merriman, 1999), са довели до преосмисляне отношенията на музеите с посетителите, осъзнаване на социалната им и образователна роля, за да могат да се свържат с различни хора и да отговорят на съвременните социални промени. В тази посока изследването на потребностите, възприятията и предложенията на лицата със зрителни увреждания могат да бъдат добра отправна точка за справяне с някои ключови аспекти в проекта BaGMIVI.

2.3. Аспекти на достъпността

Необходимостта на музеите да се справят и посрещнат новата публика и нуждата от изграждане на устойчиви взаимоотношения с посетители си, водят до проучване естеството на достъп, както и идентифицирането на различните бариери за достъп. Както Weisen отбелязва (2008: 247), бариерите за достъп представляват "многоизмерна реалност" или с други думи, има различни видове достъп - като физическия достъп, сензорен, интелектуален, емоционален/нагласите, финансов, културен, дигитален достъп и т.н. (Dodd & Sandell, 1998; Weisen, 2008).

Достъпът на хора с увреждания до музеите е дискуссионен въпрос в световен мащаб. Въпреки това има много разлики между отделните държави и музеи, по отношение на вида и систематичния характер на разпоредбите за достъпност, улесненията и програмите за хора с увреждания (EBU, 2012; Sandell & Dodd, 2010; Weisen, 2008). По отношение на лицата със зрителни увреждания - скорошно проучване на Европейския съюз на слепите разкри, че правото на зрително затруднените на достъп до културен живот е "лошо изпълнено" (EBU, 2012 г.).

За да се изградят мостове между обществото и музеите, жизнено важно е да се разгледа връзката между образованието и музеите, тъй като значителна пречка за достъп до културата и музеите може да произтича от ограничените образователни възможности (Weisen, 2008: 247). В тази посока, ролята на учителите е съществена, тъй като те могат да се организират посещения в музеите на деца от различен произход или с различни потребности (Kanari, 2014; Vemi & Kanari, 2008). Учителите могат да допринесат за насочено преподаване, както и за изграждане на положителни социални преживявания за своите ученици, включително тези с увреждания - да ги насърчават да взимат участие в различни дейности, да развиват различни умения и положителни нагласи към музеите (Pearson & Aloysious, 1994). Ученическите посещения в музеи могат да обогатяват и поддържат училищният живот, и да осъществят практическа връзка с различните цели на обучението (Kanari, 2014; Rosenberg, Schroder & Wheelock, 2003), в същото време опитът на учителите по отношение на приобщаващи практики в специалните или/и общообразователните училища могат също да предоставят ценна информация за музейните работници и да обогатят практическият им опит (Shepherd, 2009).

Въз основа на изложеното по-горе, може да се твърди, че сътрудничество между музеите и училищата е много важно и е от полза за децата с увреждания, включително тези с нарушено зрение. Както Castellano посочва в наръчника Изкуство отвъд зрението (<http://www.artbeyondsight.org/handbook/az-museum-school.shtml>): *"музейни работници, заедно с училищният персонал, могат да създадат подходяща атмосфера и да дадат възможност на незрящите, да осъществят контакт с активни и компетентни слепи възрастни, за изграждане на адекватно отношение към слепота, насърчаване на независимостта и пълноценно участие от страна на зрително затруднените"*. Авторът акцентира и върху партньорството между музеите и училището при подготовката на музеините обиколки. Музеите имат привилегията и възможността да канят ученици с и без увреждания, за да се запознаят с изкуството и историята, чрез набор от приобщаващи практики. Например, проекти, включващи ученици с и без увредено зрение (Naunhoe, 2013), показват как музеите, след адаптация са в състояние да играят важна роля в много посоки, включително и социализирането. В този смисъл, една от основните цели на проекта BaGMIVI е да се оформи и насърчи партньорство между музеите и училищата.

2.4. Връзката между музеите и лицата с нарушено зрение

Проектът BaGMIVI допуска че съществува една празнина/несъответствие/различия между музеите и хората с нарушено зрение, кето е свързано с една от най-важните "мисии" на музеите - показването на изложби/експонати и запазването им в същото време (Argyropoulos & Kanari, 2015; Hetherington, 2000, 2003). Тази роля на музеите, като "места за гледане" (Hetherington, 2000: 447), е в основата на много дискусии за достъп до музеи на лицата с увредено зрение.

За да се премахне тази бариера, музеите организират различни дейности и улесняват достъпът на хората със зрителни увреждания до своите експозиции и пространства, като например:

- организирано или самостоятелно посещение с докосване на експонатите (т.е. турове, в които хората с нарушено зрение могат разглеждат, чрез докосване оригиналните

произведения, модели, копия, тактилни изображения или други предмети), (Axel & Levent, 2003; Levent, Kleege & Pursley, 2013),

- тактилни изложби (т.е. изложби, които са достъпни за зрително затруднените, чрез докосване), (Hayhoe, 2013 a; Kalou, 2012; Pearson, 1991),

- тактилни изображения (т.е. материали като тактилни карти, тактилни книги, тактилни диаграми, които предоставят допълнителна тактилна информация на посетителя с увредено зрение) (Ginley, 2013; Landau, 2010; Ziebarth, 2010),

- вербални / аудио описания (т.е. предоставянето на вербална информация и подобряване на достъпа на зрително затруднените чрез "разказ" (Snyder, 2003: 224)). Това може да се осъществи, като се изтегли на смарт телефона аудио ръководство или описание на определен обект) (Axel & Levent, 2003; Snyder, 2003; Levent, Kleege & Pursley, 2013; Ginley, 2013),

- информация на брайлов или уголемен шрифт, лупи, улеснения и достъп за кучета-водачи и кучета-асистенти, и т.н. (Axel & Levent, 2003; McGinnis, 1999; Ginley, 2013),

- образователни програми, семинари, уоркшопи и други дейности за ученици и възрастни с

нарушено зрение (Axel & Levent, 2003; Ginley, 2013).

Въпреки че много е направено до момента в посока на достъпност и приобщаване в музеите, има много разлики между музеите по отношение на нивото на достъп на зрително затруднените, които все още са изправени пред много пречки при посещението си на такива места (EBU, 2012; Weisen, 2008). Сред тези бариери са - ограниченият избор, ограничените улеснения за постоянен достъп (напр. ограничени брой експонати с възможност за докосване, временни тактилни изложби и т.н.) (Boussaid, 2004; Candlin, 2003; Weisen, 2008), липсата на информираност и познания на музейните работници относно уврежданията ((De Coster & Loots, 2004; Kanari & Argyropoulos, 2014; Weisen, 2008), и /или трудности при спонтанно решение за посещение на музей (Argyropoulos & Kanari, 2015; Boussaid, 2004; Reich et al., 2011), затруднения при достъп до информация или липса на такава, не се популяризира (Weisen, 2008). В този смисъл проектът BaGMIVI има за цел да се подобри достъпът до музеите за ^[7]зрително затруднените, както и за развитието

на сътрудничеството между музеите и училищата, музейните работници и учителите на зрително затруднените ученици.

2.5. Преглед на законодателство и практики: Гърция, България, Унгария и Румъния.

Следващият раздел включва обобщен преглед на литературата, който се провежда на национално ниво от всяка страна-участник в проекта ВаGMIVI: Гърция, България, Унгария и Румъния. При прегледа на литературата на национално ниво, акцент се поставя върху законодателство, свързано с правата на лицата с увреждания, както и практики за достъп до музеи и културни дейности.

Прегледът на литературата, който се провежда от страните-участници в проекта ВаGMIVI, разкри че има много закони, които осигуряват и насърчават правата на хората с увреждания във всички сектори на обществения живот, като например - образование, околна среда, здравеопазване, работата и заетост, участие в социалния, политическия и културния живот. Въпреки че има някои различия между страните участници, по отношение на времето на въвеждането на тези закони, наредби, заповеди или ревизии, има съгласуваност и последователност в законодателството за защита правата на хората с увреждания. Например, всички участващи страни са одобрили Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания и Факултативния протокол за правата на хората с увреждания [(т.е. 2012 г. в Гърция (Закон 4074/2012), 2012 г. в България от Българското народно събрание (закон, публикуван в Държавен вестник, брой 12 / 10.02.2012), 2007 г. в Унгария от Унгарския парламент (Акт ХСII 2007) и 2010 г. в Румъния (закон по.221 / 2010)].

2.5.1 Ситуацията в Гърция

Относно практиките спрямо достъпът до музеите и културения живот изглежда, че въпреки различията между страните-участнички в проекта ВаGMIVI съществуват някои важни инициативи. Пример за подобна инициатива за достъп на лица със зрителни увреждания до музейни експонати в Гърция, е създаването на Тактилен музей (<http://www.tactualmuseum.gr/indexe.htm>) в Атина, през 80-те години от Организация за слепите в Гърция – Greek Lighthouse for the Blind. Колекциите в музея са копия на

важните артефакти от различни исторически периоди (Asideri, 2004; Benaki, 1991). Освен това, музеите в Гърция са си поставили за цел осигуряването на достъп за хора с увреждания, чрез разработването на образователни програми. Някои музеи започнаха да прилагат образователни програми за деца с увреждания и специални образователни потребности през 80-те и 90-те години (Kanari & Argyropoulos, 2014; Kanari & Vemi, 2012; Ministry of Culture, 2004; Velioti-Georgopoulou & Tountasaki, 1997). През последното десетилетие в Гърция постепенно се засилва интересът към достъпа до музеите на лицата с увреждания; представителен пример могат да са – провъзгласяването на 2003 година за Европейска година на хората с увреждания, както и Олимпийските и параолимпийските игри в Атина през 2004 г., които оказаха огромно влияние върху въпроси, свързани с достъпа до музеите (Argyropoulos & Kanari, 2015; Kanari & Argyropoulos, 2014; Levi, 2005; Tsitouri, 2004). През последните години гръцките музеи са разработили множество дейности за зрително затруднените, като например: образователни програми за ученици със зрителни увреждания (Kanari & Argyropoulos, 2014; Kanari & Vemi, 2012; Tsitouri, 2004), програми за достъпност, като например "Докосни изкуството" на Държавния музей за съвременно изкуство в Солун (<http://greekstatemuseum.com/kmst/education/accessibility.html>), участието в международни инициативи като "Изкуство отвъд зрението" на Международната организация по изкуства за обучението на слепи, пореден пример-Националният археологически музей в Атина (http://www.namuseum.gr/museum/pressreleases/2009/pr05-2009/_pressrelease05-gr.html), изнасянето на временни тактилни и мултисензорни изложби и програми (Chaitas & Trada, 2010; Emmanouil & Avgoulas, 2011; Kalou, 2012), организиране на екскурзии с възможност за докосване на експонати, като например във Византийския и Християнския музей в Атина (EBU, 2012; Konstantios, 2008). Също така, в много случаи музеите си сътрудничат с организации за лица с увредено зрение, за да се разработят програми, услуги или материали достъпни за посетителите с нарушено зрение, като информация на брайлов шрифт, тактилни изображения, обиколки/посещения с възможност за докосване и т.н. (Emmanouil & Avgoulas, 2011; Kalou, 2012; Konstantios, 2008).

Въпреки това, хората със зрителни увреждания все още са изправени пред много трудности в гръцките музеи, тъй като ~~по~~ голямата част от тактилните изложби са

временни и обикновено се провеждат в големите градове-като Атина и Солун, и по-малко в провинцията (Levi, 2005; Tsitouri, 2005). Изглежда, че има много разлики между музеите, по отношение на нивото на достъп за лицата с увреждания (Nakou, 2010). Може да се каже, че музеите в провинциалните области са изправени пред по-големи трудности, свързани с разработването на програми за лица с увредено зрение, поради липса на инфраструктура, финансови ресурси и обучение относно аспектите на уврежданията, в сравнение с музеите, разположени в големите градове (Kanari & Argyropoulos, 2014).

2.5.2 Ситуацията в България

В България има някои ключови стратегически документи, които са били приети от правителството на Република България, отнасящи се до въпросите, свързани с хората с увреждания, като например:

"Стратегия за осигуряване на равни възможности за хората с увреждания 2008 - 2015", която се обнови през 2012 г., в съответствие с механизма за наблюдение на изпълнението за осигуряване на равни възможности за хората с увреждания. В стратегията са включени 8 цели. Цел номер 7 "Осигуряване на равни възможности за спорт, отдих, туризъм и участие в културния живот" включва: 1) участие в културни събития и развлечения, 2) създаване на условия за развитие на талантиливи деца с увреждания, чрез насърчаване на тяхната креативност и стимулиране на училищата по изкуствата и съюзите на артистите, музикантите, художниците, музеите, галериите и културните институции за изпълнение на програми, с участието на деца с увреждания, 3) достъпност на художествени произведения, 4) обучен персонал на разположение за спорт, развлечения, туризъм, култура и други аспекти, за лица с увреждания, 5) разработване на проекти свързани с изкуство, култура и спорт за хора с увреждания и техните организации, 6) условия за развитие и интегрирано обучение в областта на науката, изкуството, спорта за деца с увреждания, 7) предлагане на обществени и частни организации в областта на културата, спорта, развлеченията и туризма – перманентно обучение на персонала (като една от основните дейности), по въпроси свързани със спецификата на уврежданията и т.н.

Друга инициатива в България е "План за действие за осигуряване на равни възможности за хората с увреждания 2014 – 2015", която планира да приеме стратегия за осигуряване на равни възможности за хората с увреждания. Планът предвижда стратегии за участие в културния живот, почивка, отдых и спорт. От особено значение за предвидените дейности е информираността на обществото по проблемите и възможностите на хората с увреждания. Конкретните мерки в плана са свързани с осигуряване на физически достъп до обществени сгради, жилища, открити пространства и работни места, равни възможности за спорт, отдых, туризъм и участие в културния живот. Раздел А на Плана за действие се отнася до музеите и гласи: „Музеите и художествените галерии да работят по осигуряването на равен достъп за посетителите до музейните пространства“. Отправна точка в тази посока са текстовете от Закона за културното наследство, които задължават културни институции да осигурят подходящи условия за достъп до музейните експозиции на хора с увреждания (Раздел 186 от Закона за културното наследство). Деца, ученици и хора с увреждания ползват намаление или се освобождават от заплащане на билет (Раздели 185-187 от Закона за културното наследство). Музеите трябва да работят не само за физическия достъп на хората с увреждания до експозициите, но и за образователното въздействие на експонатите върху лицата с увреждания. Необходимо е да се извърши изменение на нормативни актове за регулиране на достъпа на придружаващите лица с увреждания до музеите и разработване на модели и копия на експонати за незрящи посетители. В областта на международното сътрудничество, следва да се отбележи, че на 28.07.2013 г., България се присъедини към Договора от Маракеш на Световната организация за интелектуална собственост, за да се улесни достъпът на слепи и слабовиждащи лица до публикувани произведения/материали, или на хора с други зрителни увреждания, които не им позволяват да четат плоскочечатни издания. През ноември 2014 г. Министерството на културата в България приема официален план с конкретни предложения за подобряване на действащото законодателство. Секция А е посветена на областта на културата.

2.5.3 Ситуацията в Унгария

В Унгария е прието, че физическата среда и услугите в музеите трябва да бъдат създадени по такъв начин, че възможно най-много хора да получат достъп. За тази цел

в Унгария през 2008 г. е издадена специална публикация. В публикацията рехабилитационни инженерите, музейни експерти и специални педагози изразяват позиция, относно знания и практики за участието и свободния достъп до изложби. Засегнати са всички аспекти на лицата със специфични затруднения, включително слепота и слабо зрение (Arpassy, Gyorgy, Kormanyos, Pandual & Pronay, 2008). Посещенията на музеите и участието в музейни програми се основават на достъпността на архитектурната среда и достъпа до услугите и информацията, предлагани на място (Arpassy, Gyorgy, Kormanyos, Pandual & Pronay, 2008). Акцентираща се върху три аспекта за оценка на достъпността и участието: а) обществен транспорт до сградата и лесното ѝ откриване, б) достъп до и вътре в сградата и в) достъп до услуги и съответната информация, предложена по-рано и по време на посещението в сградата.

Други подобни инициативи са няколко изложби създадени за зрително затруднени, в Музея за изящни изкуства – Будапеща. За изложбите - копията на предметите, роклите и моделите бяха съпроводени с писмени описания (“От времето на Зигмунд”, “Копти в Египет”). В една от тези изложби (“... и след това Инките пристигат”) има и аудио запис със специални описания на обектите, за целите на аудио гид-а. Едно от последните събития е 5-дневната изложба в сътрудничество с Музеят на Метро – Барселона, в която се представят тактилни копия на картините на Метро. Последната изложба е с времетраене 5 месеца и включва 8 тактилни изображения на картини на Рембранд – в намален размер, заедно с модели на обекти, характерни за този период. Последните две изложби са били спонсорирани от Фондация 90 децибела. Тази фондация се занимава също и с подготовката на аудио-разказ на филми и театрални постановки за зрително затруднени посетители (www.90decibel.hu). От 2013 г. се организира и пътуваща изложба от Фондация Kezzelfogható (Фондация на осезанията), (<http://kezzelfogható.hu>). Има и други примери на различни подходи за достъпност на изложбите в цялата страна. Някои от гореспоменатите изложби са успешни и същевременно имат много критични бележки от посетителите с увредено зрение. Сътрудничеството и съвместните програми между музеите и училища стават все по-популярни в Унгария.

Важно е да се спомене, че голямо значение е отделено на програмите за обучение на музейните работници. Предоставянето на лична помощ и помощта предоставена по

време на изложбата, зависи от отношението и знанието на музейните работници и служителите за особеностите на специалните потребности. В Унгария бе организиран 4-дневен курс за обучение на музейният персонал в умения за подпомагане на посетителите с различни увреждания. Един от най-успешните курсове е "Разбираш ли? Да! Как да се справим, когато имаме посетители с увреждания в музеите? (на унгарски: "Erted?! -Ertem!") Hogyan fogadjuk fogyatekos embertarsainkat múzeumainkban. (<http://mokk.skanzen.hu/erted-ertem-hogyan-fogadjuk-fogyatekos-embertarsainkat-muzeumainkban.html>), организирана от Музейно образование и Обучителен център (Múzeumi Oktatási és Képzési Központ). Теми, като равни възможности за достъп до информация, физически достъп, сътрудничество на групите по интереси на хората с увреждания, специфичните потребности на лицата със зрителни, слухови и физически увреждания, комплексни дейности за лицата с умствени увреждания. Всички тези аспекти са включени в курса на обучение.

2.5.4 Ситуацията в Румъния

Румъния представя някои важни проекти за достъпността и музеите: Проектът, озаглавен "Почувствай изкуството в 6 музея" бе организиран от Асоциацията за развитие на градската среда и финансиран от Фондация Ориндж. Целите на проекта са: а) въвеждането в музеите на съоръжения и услуги, адаптирани за хора с увреждания (тактилни изложби, каталози, брайлови карти, тактилни настилки, аудио ръководства, жестомимичен превод и т.н.), б) организиране на посещения и безплатни уоркшопи (работилници) и в) информираност и подобряване възможностите за достъп до музеите на хората с увреждания (<https://simtearta.wordpress.com/>, <http://www.simtearta.ro>).

Проектът "InclusivART" („Приобщаващо Изкуство“), който бе организиран от Националния музей на изкуствата в Румъния, през 2013, е адресиран към лицата със сетивни, моторни, познавателни и емоционални увреждания и заболявания. В рамките на този проект, финансиран от администрацията на Държавния фонд за култура, в Музея за изкуства (Art Collections Museums) е планирано пространство/кът за хора със специални нужди, снабдено с материали и продукти, които се очаква да се повишат осведомеността на целевите групи по отношение на музейните и художествените колекции, и историята на изкуството. Тактилна галерията на Музея за изкуства (Art Collections Museums) ще бъде

постоянно изложение, с проучвателна и интерактивна цел, което ще съдържа копия и тактилни диаграми на творбите представени в музея, комплекти и мултисензорни модели, както и брайлови каталози. Проектът цели да развие модифицирани образователни програми по отношение на различните категории хора с увреждания.

Друга инициатива в Румъния е "Второ издание на изложението: РЕНА за слепите в Румъния (29-30 май 2014): В света на допира и звука, организирана от Възможност за слепите" (Фондация, партнираща си с Националната библиотека на Румъния и Национален съвет на хората с увреждания). Предложените дейности в настоящото мероприятие се отнасят до: а) Съвместна среща на хората със зрителни увреждания и организациите за услуги и подкрепа, за да се намерят решения и път за по-голяма независимост/самостоятелност, б) Представяне на организации и фирми, които предлагат услуги за хора с увреждания, в) Изложба с международно участие на модерните технологии в полза на хора със зрителни увреждания, г) Видео презентирание с аудио описание за лицата със зрителни увреждания и д) Спорт и ободряващи дейности за хора със зрителни увреждания (<http://www.mnar.arts.ro/inclusivart/galerie-tactila>).

3. Проучване по темата/Сходни изследвания (2-ра фаза от Оценка на нуждите (потребностите))

Втората фаза на проекта "ВаGMIVI: Преодоляване на различията между музеите и лицата със зрителни увреждания" е проучването на оценката на потребностите (O1), с включена изследователска част. Следващите раздели описват хода на изследването, което проучва оценката на нуждите и обобщение на основните получени резултати. Изследването е проведено през 2014-2015, в три области: а) Специалните училища за деца с нарушено зрение и по-конкретно специалните педагози в тези училища (скрити партньори в проекта ВаGMIVI), б) Лицата със зрителни увреждания и в) Музейните работници (партньори по проекта ВаGMIVI).

3.1 Целите на изследването

Целите на изследването:

А. Да се проучи опита и нуждите на специалните педагози по отношение на училищните посещения в музеите с ученици с нарушено зрение.

Б. Да се проучи опита и нуждите на хората със зрителни увреждания по отношение на посещенията в музеите.

В. Да се проучат потребностите на музейните работници по въпроси, свързани с достъпността за лица със зрителни увреждания.

3.2. Метод

3.2.1. Модел

Както бе споменато по-горе изследването е проведено в три направления. Участниците в изследването са следните:

а. Специални педагози от специалните училища за деца с нарушено зрение. Участниците в това изследване бяха в общо 50 специални педагози. Те работят в специални училища за деца с нарушено зрение, които са партньори по проекта BaGMIVI, в четири различни държави: Гърция, България, Румъния и Унгария.

Б. Зрително затруднени лица. Броят на участниците в тази част от изследването бе общо 71 лица със зрителни увреждания, от четирите държави: Гърция, България, Румъния и Унгария.

Б. Музейни работници. Участниците в тази област на изследването са персоналът на музеите, които са партньори по проекта BaGMIVI от четирите държави: Гърция, България, Румъния и Унгария. Участниците бяха общо 55 лица, с различни позиции в музеите - като музейни обучители, друг научен персонал и охрана (Таблица 1).

Таблица 1: Участници в изследването

	Гърция	България	Ръмъния	Унгария	Общо
Участници					
Специални педагози	8	10	6	26	50
Зрително затруднени лица	20	21	15	15	71
Музейни работници	16	3	19	17	55

3.2.2. Похвати и дизайн на изследването

Данните от проучването за оценката на нуждите са получени, чрез полуструктурирани интервюта/анкети със специалните педагози и лицата със зрителни увреждания. Този тип интервюта е провеждане на анкета, в която се засягат някои основни аспекти. Структурата на интервютата бе следната:

- А. Опит и възприятие на музеите/музейните работници.
- Б. Аспекти на достъпа (улеснения или бариери).
- В. Социално взаимодействие (с персонала на музея, други посетители).
- Г. Предложения

Включените въпроси в анкетите обхващат аспектите, споменати по-горе. Този тип интервюта предоставят гъвкавост на изследователите за задаване на допълнителни въпроси и разяснения, като в същото време интервюираните имат възможност да изразят становищата си или да опишат своите преживявания (Cohen & Manion, 1994). Бяха предложени два варианта на анкетните карти. В единият случай - анкети за специални педагози на ученици със зрителни увреждания, които имат опит с училищните посещения в музеите, а в другият-преподаватели на зрително затруднени деца, нямащи опит от училищни музейни посещения. По същия начин е и при анкетирането на зрително затруднените лица – предложени са два варианта. Първият се отнася до лица със зрителни увреждания, които са посещавали музеи (имат някакъв опит от предходни посещения на музеи), а вторият е за лица, които нямат опит от посещения на музеи.

Анкетите/интервютата са проведени на работните места на участниците, в клубове (например асоциациите на слепите) или в домовете им. Всички участници бяха информирани за дейностите на проекта BaGMIVI, целите на изследването и разбира се за анонимността и поверителността на данните. След обработването и превода на събраните качествени данни (анкетите), се проведе и съдържателен анализ (Deu, 1993). По отношение на третата група участници в изследването – музеините работници/галеристи (партньори в проекта BaGMIVI), данните са получени чрез въпросници. Въпросниците се състоят главно от затворени въпроси.

3.3 Резултати от изследването

Следващите раздели включват анализ на основните резултати от изследването, във всяко от трите направления (специални педагози, зрително затруднени лица и музейни работници), по отношение на потребностите на заинтересованите страни, за подобряване на достъпа до музеите на хората със зрителни увреждания.

3.3.1 Специални педагози (специални училища за деца с нарушено зрение)

Повече от половината участници съобщават, че са имали опит от училищните посещения в музеите със зрително затруднените си ученици. По-голямата част специалните педагози, които са имали опит от организираните училищни посещения в музеите съобщават, че са посетили музеите, като са ползвали услугите на екскурзовод (специализиран или общ) или образователна програма.

Що се отнася до специалните педагози, които не са имали опит с училищните посещения в музеите, изглежда че основната причина да не се осъществяват такива визити, са конкретните административни роли в техните училища. Което означава, че училищните посещения в музеи не са част от задълженията им. Други причини, поради които не се посещават музеите са специфичните образователни потребности на учениците (например децата с множество увреждания), липсата на подходящи образователни програми за зрително затруднените ученици и децата с множество увреждания, възрастта на децата, липсата на достъп или учебни дисциплини, които според учителите не изискват посещения в музеите.

Според отговорите на специалните педагози, които са имали опит от училищните посещения в музеите, основните **фактори, които улесняват достъпа на техните зрително затруднени ученици** са следните: а) осигурен за достъп, б) положителните нагласи на музейните работници, в) образователни програми и екскурзии г) подкрепа от други лица (учители и придружители) (Таблица 2).

Специалните педагози, които са имали опит от училищните посещения в музеите със зрително затруднените си учениците, описват различни улеснения, въведени от страна на музеите, за осигуряване на достъпът на децата до музейните колекции. Основните улеснения са възможността за **тактилно изследване** на експонатите, копия, други предмети в музея или специалните кътове в някои от музеите. Освен това, както беше споменато по-горе, по-голямата част от специалните учители, които са имали опит от училищните посещения в музеи съобщиха, че те са посетили музеите, използвайки обиколка с екскурзовод (специализиран или общ) или образователна програма. Освен обиколка с екскурзовод или образователната програма, много съществено улеснение са **словесните описания**. Също така, в някои от случаите информацията, която се подава на учениците е подкрепена от легенди или истории. **Аудио описанията и информация на брайл**, по време на посещенията, са улеснения, които също са споменати от някои участници. Също така имаше някои препоръки за назначението на **светлината** в музейните помещения или други подобрения за **улесняване на ориентирането** в музеите.

Важен фактор, за улесняване на достъпа на зрително затруднените ученици до музеите, който бил споменат от специални учители, е **отношението от страна на музейните работници и галеристи**. Положителните нагласи, в комбинация с комуникационните умения, подкрепата и подробното описание, оказват влияние на достъпа на зрително затруднените ученици до музеите. Специалните педагози отчитат и значителната роля на **образователните програми**, тяхното съдържание и други дейности, които са включени в учебната програма, придружени с вербални обяснения, описания или възможност за докосване. Има и препоръки за други начини на достъп, чрез използване на различни сетива - като миризма или звук (напр. музей за инструменти) или препоръки за интерактивни изложби. Специалните учители не пренебрегнаха и собствената си роля или ролята на други **придружаващи лица**, по отношение на достъпа до музеите.

Таблица 2: Фактори, улесняващи достъпа до музеите на ученици с увредено зрение

Осигуряване на достъп/ улеснения	Тактилен достъп Словесните описания Аудио описания Информация на брайл Осветление в музея Обезпечаване на добра ориентация
Положителни нагласи на музейните работници/галеристи	Приемане
Образователни програми / екскурзии	Разнообразни дейности Различни сетива Интерактивни изложби
Подкрепа от други лица	Учители Придружители

В противовес на отговорите на специалните педагози, имащи опит с училищните посещения в музеите, основните **фактори, които затрудняват достъпа на зрително затруднените ученици**, били следните: а) Липсата на улеснения за осигуряване на достъп, б) Отношението/информираността на музейните работници/галеристи, в) Въпроси, свързани с образователните програми или организирани екскурзии (Таблица 3).

По-конкретно, основната пречка за достъп на ученици със зрителни увреждания до музеите, е липсата на осигуряване на достъп – най-вече **ограниченията във възможността за докосване**. Учителите, отбелязали тази бариера са повлияни от музейни изложби, в които всички обекти са зад витрини. Освен това учителите споменават, че в някои музеи броят на наличните обекти с възможност за докосване е ограничен. Освен бариерите, свързани със сетивата, учителите споменават и за **ограничен физически достъп**, особено за деца със зрителни увреждания, които са в инвалидни колички и не могат да се доближат до експонатите. Други регистрирани трудности са свързани с **затруднения достъп до информация**, по отношение на етикетите на експонатите.

Що се отнася до отношението на музейните работници, въпреки че по-голямата част от участниците признават, че музейните работници се опитват "да направят най-доброто", има някои препоръки, свързани с **неадекватното/негативно поведение**. Друго нещо, което се съобщава, е **липсата на систематична политика за достъпност** от страна на музеите. Отправени са препоръки, относно трудностите в комуникацията по въпроси, свързани с достъпа, поради **погрешно разбиране на информацията** от страна на музеите. Значителна пречка за достъпа на учениците до музеите, е **липсата на образователни програми/екскурзии**, в комбинация с неосигуряване на достъпност. Учителите също съобщават за **липсата на адаптирани учебни програми за деца със зрителни увреждания и деца с множество увреждания**. Някои учители съобщават за трудности по отношение на образователните програми или екскурзии, като **дългата продължителност на обиколката с екскурзовод, сложната информация или препълнените помещения и шумната среда**.

Таблица 3: Фактори, възпрепятстващи достъпа до музеите на ученици с увредено зрение

Липсата на осигуряване на достъп/улеснения	Ограничен тактилен достъп Физически бариери Липса на достъпна информация
Нагласи и информираност на музейните работници	Липса на системна политика по отношение на достъпността Липса или недоразумения по отношение на информацията
Образователни програми/екскурзии	Липса на образователни програми Липса на адаптирани образователни програми Продължителност на обиколката с екскурзовод

Основните фактори за подобряване на достъпа до музеите на ученици с нарушено зрение, според препоръките на специалните педагози, независимо от опита им с училищните посещения в музеите, са следните: а) Осигуряване на достъп/улеснения, б) Въпросите, свързани с политиката на музеите, отношението на персонала и подготовката му по проблемите на хората с увреждания и в) Аспекти на образователните програми в музеите (Таблица 4):

По-голямата част от участниците отбелязват като основно улеснение за подобряване на достъпа до музеите на деца със зрителни увреждания- **тактилният достъп до експонатите**, където това е възможно, поради съображения за защита на обекти или предоставяне на **копии, модели** или други **тактилни материали**. Словесните описания и обяснения, също са много важни за подобряване на достъпа до музеи за деца със зрителни увреждания в комбинация с възможността да изследват обектите, чрез докосване. Достъпът до информация е важен и за специалните педагози и поради тази причина те препоръчват, етикети, брошури и др. на **брайл**, както и материали на **уголемен шрифт** или с **по-ярък контраст**. Имаше и препоръки за достъпни уеб-сайтове на музеите. Специалните педагози отчетоха, че **аудио-ръководства / екскурзии и описания** ще бъдат много полезни за децата със зрителни увреждания и трябва да са по-разпространени в музеите. Друго предложение от страна на някои специални педагози е предоставянето на **специални кътове в музеите** за хора и деца със зрителни увреждания. Накрая, освен препоръките за улесняване достъпа до колекции, изложби и информация, специалните учители също отчетоха и проблеми по отношение на **пространството в музеите**, препоръки за **по-добрата организация и оформление** на това пространството, **инфраструктурата, осветлието, подобряване на ориентацията** или **новите технологии**.

Специалните педагози също така подчертаха важноста на музейните работници за подобряване на достъпа до музеите на лица и деца с увредено зрение и считат, че е много важно **обучението на персонала в музеите**, относно особеностите на зрителните увреждания. Учителите, посочват и необходимостта от **специален подпомагащ персонал в музея**, който е адресиран до децата и лицата със зрителни увреждания. Отбелязва се също,

че музеините работници трябва да бъдат **по-активни** и **заинтересовани** за въвеждането на различни улеснения за достъп.

Освен това, специални педагози, смятат че е необходимо създаването на повече **образователни програми, подходящи за ученици със зрителни увреждания** в различните музеи. Също така имаше препоръки за повече образователни дейности по време на ваканциите. Имаше и предложения за **съдържанието** на учебните програми, **разнообразието от дейности**, в комбинация с възможността да изследват, чрез докосване различни предмети или материали, използването на **различни сетива** или посещението на **малки групи**. Имаше и препоръки за **индивидуален подход** към учениците със зрителни увреждания. Не на последно място са отбелязани някои икономически и практически въпроси, както и необходимостта от **по-добра комуникация** и **информация**, по отношение на образователните програми.

Таблица 4: Прпоръки на специалните педагози за подобряване достъпа до музеите на ученици със зрителни увреждания

Осигуряване на достъп/ улеснения

Тктилен достъп

Словесните описания

Информация на брайл

Материали на уголемен шрифт

Ярък контраст

Достъпни уеб-сайтове

Аудио-ръководство/екскурзии/описания

Специални кътове за лица със зрителни увреждания в музеите

Организиране на музейното пространство

Осветителние

Подобряване на ориентацията

Други инфраструктурни подобрения

Новите технологии

Обучение на музейни работници/нагласи

Обучение на музейния персонала за особеностите на зрителните увреждания

Специален подпомагаш персонал

Активност за подобряване на достъпността

Образователни програми

Адаптирани/разработени образователни програми за деца със зрителни увреждания

Разнообразни образователни програми

Честота на образователни програми

Разнообразие от дейности

Използването на различни сетива

Малки групи

Индивидуален подход

Икономически и практически въпроси

Общуване/ Информация

3.3.2 Лицата със зрителни увреждания

По-голямата част от този контингент участници в изследванието са имали опит от посещения в музеи. Основните причини да не посещават музеите са липсата на осигурен достъп в музеите за лица със зрителни увреждания, отсъствието на възможности за такива посещения или защото не искат да посещават музеи.

Според отговорите на участниците, които са имали опит от посещения в музеите, основните **фактори, които улесняват достъпа** са следните: а) Осигуряване на достъп/улеснения, б) Организираните екскурзии, в) Положителните нагласи на музейните работници и г) Подкрепата на други лица (Таблица 5).

Основният фактор, който улеснява достъпа на зрително затруднените лица до музеите, бе възможността да се **докоснат** до някои експонатите. Други фактори, улесняващи достъпността, са **вербалните описания**, както и **аудио ръководствата**. Участниците отчитат и значението на съдържанието, езика и ритъма на аудио описанието. Етикетите на **брайлов шрифт**, също бе регистрирано от участниците, като улеснение. Някои участници добавят и друг фактор - тактилните материали, като **тактилни карти**, в комбинация с други улеснения за достъп.

Повечето от участниците отчитат **организираните екскурзии** – общи или специални – като улесняващ фактор за лицата със зрителни увреждания. Комбинацията от тактилното представяне и информацията дадена от водача, изглежда е задоволителна за хора с увредено зрение. Освен това, организираните екскурзии са от полза за лицата с нарушено зрение, не само заради получената информация, но също така и за придвиждането в музея. Има и препоръки за допълнителни начини за достъп до изложбите – като **звук**, в зависимост от вида на изложбата.

Поведението и нагласите на музейните работници в комбинация със словесни описания и обяснения, са отчетени като фактори, които улесняват достъпа до музеите за лица със зрителни увреждания. Положителните нагласи от страна на персонала на музея могат да играят важна роля не само за достъпа и разбирането на експонатите, но въздействат гостоприемно на посетителя в музея. Друг фактор, който участниците са описали като вид улеснение е **подкрепата на други лица**, които ги придружават в музея. Тези лица могат да

бъдат членове на тяхното семейство, приятели или придружител, които освен че подпомага придвижването в музея, прави и описание на експонатите или чете етикетите.

Таблица 5: Фактори, улесняващи достъпа до музеите на лица със зрителни увреждания

Осигуряване на достъп/улеснения	Тактилен достъп Аудио ръководства/Словесните описания Информация на брайлов шрифт Тактилни материали
Екскурзии	Специално организирани екскурзии Общи екскурзии Други сетива
Положителни нагласи музейни работници	
Подкрепа от други лица	Семейство Приятели Придружители

От друга страна, въз основа на отговорите на участниците, които са имали опит от посещения в музеи, са изведени основните **фактори, които затрудняват достъпа** им до тях: а) Липсата на осигурен достъп/улеснения, б) Въпроси свързани с музейната политика и музейните работници и в) Други затруднения (Таблица 6).

Основният фактор, който възпрепятства достъпа до музеите, е липсата на **възможност за докосване**, в комбинация с изложени експонати зад витрини или въжета. Споменати са и трудности породени от **липсата на помощни технологии** или затруднения при достъпа до информация, като например **недостъпни етикети** или трудности по отношение на **организацията на музейното пространство и осигуряване на достъп**. Някои от участниците отбелязват и **липсата на персонал**, **липсата на ясна информация** за наличния

достъп в музея или **други ограничения**, свързани с разстоянието до експонатите. Други параметри, които са докладвани като възпрепятстващи фактори, са **работното време** на музеите, което затруднява хората да посещават музеите или дните и часовете на специално организирани екскурзии за лицата със зрителни увреждания. Участниците са описали и други трудности – по отношение на **съдържанието, ритъма** и продължителността на обиколка с екскурзовод, **съдържанието и функцията** на наличните улеснения или **препълнените помещения**.

Таблица 6: Фактори, възпрепятстващи достъпа до музеи на лица със зрителни увреждания

Липсата на осигурен достъп/улеснения	Липсата на възможност за докосване Липса на помощни технологии
Въпрос на музейна политика	Недостъпни етикети Интериор-музейно пространство Политика на музея и въпроси свързани със служителите Липса на музейни служители Липса на информация Други ограничения Работно време на музеите
Други трудности	Липсата на взаимодействие по време на екскурзии Съдържание, продължителност и ритъм на екскурзиите Съдържание и функция на наличните улеснения

Препълнена среда

Основните **предложения** на участниците за подобряване на достъпа до музеи за лица със зрителни увреждания, са следните: а) Осигуряване на достъпност/улеснения и б) Въпроси, свързани с музейната политика и персонал (Таблица 7).

По отношение на осигуряването на достъп, основното предложение на участниците е подобряването на възможността за **докосване**. Участниците визират изложби, където това е възможно и излагането на реплики. Участниците също отчетоха необходимостта от **информация на брайлов шрифт**, както и **аудио ръководства**, неща които трябва да бъдат включени в музейната политика за достъпност. Някои предложения на участниците за подобряване на достъпа до музеите, включват също въпроси, свързани с **вътрешното пространство на музеите**. Регистрирани са предложения за **светлината** в музеите, улесненията за **ориентацията** и общата организация на пространството.

Участниците отбелязват необходимостта от обучение на музейния персонал за особеностите и потребностите на хората с увреждания, за да са в състояние да предложат помощ и посрещат посетители със зрителни увреждания в музея. Те също така отчитат нуждата от **свободен персонал**, които да представят обяснения и да дават описания за експонатите. Участниците също отбелязаха необходимостта от **по-достъпни изложби** и **организиранни екскурзии** за хора със зрителни увреждания в по-интерактивен стил.

Таблица 7: Предложения за подобряване на достъпа до музеите за хора със зрителни увреждания

Осигуряване на достъпност/улеснения

Тактилен достъп

Информация на брайлов шрифт

Аудио ръководства

Вътрешното пространство в музеите

Политика на музея, въпроси свързани с персонала Обучение на персонала по въпроси на
инвалидността

Придружаване

Вербални обяснения

Свободен персонал

Организиран екскурзии

Достъпни изложби

3.3.3 Музейните работници

Както бе споменато по-горе участник в тази област на изследването е персоналът от музеите, които са партньори по проекта BaGMIVI. Тези музеи – археологически, етнографски и две галерии – имат различни колекции. Характеристиките на всяка от тях, различната инфраструктура и различния опит по отношение на лицата със зрителни увреждания и т.н., създават една комплексна област. Независимо от това, бе възможно да се направи преглед по отношение на трудностите, с които участниците от страна на музеите са се сблъскали, при приемането на посетителите със зрителни увреждания и адекватното посрещане на техните потребности.

Музейният персонал, взел участие в проекта – научни работници, музейни обучители, охранители – подчертаха важността и необходимостта от обучение по въпросите на инвалидността и характеристиките на зрителните увреждания. Въпреки, че участващите музеи са готови да разработят улеснения за лицата със зрителни увреждания - някои от тях вече са направили начални стъпки в тази посока - изглежда, че нуждата от обучение е много необходима. Използваните фрази – „**обучение относно характеристиката на уврежданията**“ и "**обучение за особеностите на зрително затруднените**" са избрани като представителни, сред по-голямата част от отговорите на участниците.

Освен това, изглежда че се наблюдават слаби познания относно различните форми на достъпност, като "**тактилни материали** (тактилни карти, диаграми)", "**аудио / вербални**

описания" и "информация за адаптиране на околната среда (например тактилни и визуални ориентири; подходящо осветление, цветови контраст, намаляване на отблясъците и т.н.)”, които са много важни за посетителите със зрителни увреждания. Съобразявайки се с опита на всеки отделен музей, важно е да се спомене, че **"обучението по музейна култура"** е също толкова необходимост, както и да се обърне внимание на регистрираната **"липса на организирани образователни програми"**.

4. Заключение

Проучването на оценка на нуждите/потребностите отговаря на настоящите практики на музеите не само в посока на научните изследвания, но и в посока на работа с различните общности и различна публика (Coxall, 2006).

Резултатите от оценката на нуждите, подкрепят един важен аспект, който се изпълнява чрез настоящия проект, позовавайки се на значението на сътрудничеството между местните структури и лицата със зрителни увреждания като бенефициентите, с цел да се подобри достъпът до културни дейности на местно ниво. Въпреки че музеите непрестанно целят да предлагат достъпни услуги за лицата с нарушено зрението, основният проблем е, че в голямата си част, посещенията в музея се провеждат само, ако те са организирани от институции или учители в училищата, без да се има предвид, че лицата със зрителни увреждания трябва да развиват качества като самоопределяне – възможността за самоинициатива в извършването на такива дейности и посещения. Всички партньори на настоящия проект са твърдо убедени и подкрепят социалния модел на уврежданията с понятия като качество на живот, самоопределяне, окуражаване, активно участие, независимост.

Всяка страна участник представя доказателства за важните стъпки, които са направени през годината по отношение на достъпността, говорейки главно за законодателство и приетата Конвенция за правата на човека, влезли в експлоатация и станали публични във всичките Национални политики и Планове за действие. Има примери за съдебни наредби, проекти разработени от публични институции и неправителствени организации, съвместни дейности с образователни институции и асоциации, кампании в подкрепа на достъпността,

публикации и изследвания, като всяко от тях доказва интереса в тази област. Въпреки това, важни въпроси остават отворени и недовършени, например такива като- постоянство, трупане на опит в областта, професионално обучение и самоопределяне. Въпреки забележителните инициативи, на които се обърна внимание, все още има много пречки за хората с увреждания и особено за лица със зрителни увреждания.

Дори и да не е възможно да се обобща, в по-голямата част от случаите, музеите предлагат ограничен достъп до своите експонати и най-вече за определен период от време, а ако е постоянно е само за определен участък. Обсъжда се въпроса за обучението и компетентността на музейните работници не само по отношение на достъпността, но също и за характеристиките на зрителните увреждания, отнесени към ученето, комуникацията, достъпа до околната среда. Тук се има предвид първоначално обучение на музейните работници, тъй като те нямат определен предмет включен в учебните си програми, засягащ уврежданията или достъпността. Като се вземе предвид това, такъв тип обучение е от голямо значение и трябва да се прилага във всеки музей. По отношение на обучението и професионалното развитие, университетите трябва да разработят курсове, включвайки специалистите в областта, да извършват проучвания и да публикуват и разпространяват резултатите, не само за да се популяризира и да се увеличи осведомеността по темите, но и да се предлагат качествени и количествени данни за отражението върху развитието и личните способности на хората с увредено зрение.

От гледна точка на самоопределянето, лицата със зрителни увреждания трябва да бъдат по-активни, вземайки участие във всички видове дейности – културни и спортни, без да бъдат подканени или организирани, да вземат в собствените си ръце инициативата и възможностите за прекарване на свободното си време, според желанията и интересите си, за да се запознаят с различните аспекти на живота и за да получат достъп до култура.

5. Ограничения

Трябва да се отбележи, че представеното по-горе изследване има описателен характер и крайната му цел е да проучи опитът и перспективите на: 1) лицата със зрителни увреждания, 2) учителите на учениците със зрителни увреждания и 3) музейните работници – по

отношение на нивото на достъп и включване на ученици със зрителни увреждания в музеите. Втората фаза функционира като допълнителен резерв от данни, които допринасят за по-интегриран синтез на Интелектуална дейност 1 (Оценка на потребностите). Не е задълбочено проучването по отношение на ролята и задълженията на специалните педагози, които са участвали в проекта и също така резултатите от изследваните категории нямат международна надеждност. Независимо от това, отговорите и препоръките на участниците допринасят за стойността на литературния преглед (в три направления-трите изследвани категории) и категорично потвърждават, че Оценката на потребностите (O1) засяга съвременни въпроси, свързани с музеите и лицата със зрителни увреждания.

6. References

Argyropoulos, V., & Kanari, C. (2015). Re-imagining the museums through "touch": Reflections of individuals with visual disability on their experience of museum-visiting in Greece. *ALTER, European Journal of Disability Research* 9, 130-143.

Arpassy, M., Gyorgy, E., Kormanyos, A., Pandula, A., & Pronay, B. (2008) *Museums for all? Guidelines and practice for accessible exhibition design*. FSZK, Budapest. ISSN 17897033, ISBN 978-963-06-4594-2; <http://fszk.hu/wp-content/uploads/Muzeumok-Mindenkinek.pdf>. Retrieved 31st, March, 2015.

Asideri, D. (2004). Tactual Museum. In A. Tsitouri (Ed.) *Access of people with disabilities in spaces of culture and sport. Proceedings* (pp.136-138). Athens: Ministry of Culture (in Greek).

Axel, S. E., & Levent, S. N. (Eds.) (2003). *Art beyond sight. A resource guide to art. Creativity and visual impairment*. New York: AFB Press. Barnes, C., Mercer, G., & Shakespeare, T. (1999). *Exploring disability. A sociological introduction*. Cambridge: Policy Press.

Benaki, I. (1991). The Tactile Museum at the Lighthouse for the Blind in Athens, Greece. In *Museums without barriers. A new deal for disabled people* (pp. 143-146). Fondation de France/ICOM. London: Routledge.

Black, G. (2005). *The engaging museum. Developing museums for visitor involvement*. London - N.Y.: Routledge.

Boussaid, M. (2004). Access of individuals with visual impairments: Reality and prospects. In A. Tsitouri (Ed.) *Access of people with disabilities in spaces of culture and sport. Proceedings* (pp.55-59). Athens: Ministry of Culture (in Greek).

Candlin, F. (2003). Blindness, art and exclusion in museums and galleries. *Journal of Art and Design Education*, 22 (1), 100-110.

Chaitas, C., & Trada, A. (2010). When objects are being touched ..., *The Museum* 7, 4-13. Centre of Museum Research, University of Athens, Retrieved 19th, February, 2015 from <http://www.museum-studies.uoa.gr/teyxos7.pdf>, (in Greek).

Cohen, L., & Manion, L. (1994). *Research methods in education*. London-New York: Routledge

Coxall, H. (2006). Open minds: Inclusive practices. In H. H. Genoways (ed.) *Museum philosophy for the twenty-first century* (pp. 139-149). United States: Altamira Press.

De Coster, K., & Loots, G. (2004). Somewhere in between touch and vision: In search of a meaningful art education for blind individuals. *Journal of Art and Design Education*, 23 (3), 326-334.

Dey, I. (1993). *Qualitative data analysis. A user-friendly guide for social scientists*. London: Routledge.

Dodd, J., & Sandell, R. (1998). *Building bridges. Guidance on developing audiences*. London: Museums and Galleries Commission.

EBU (2012). EBU Access to culture survey 2012. Mapping current levels of accessibility to cultural venues and activities in Europe, Retrieved February 14th, 2015, from <http://www.euroblind.org/working-areas/access-to-culture/nr/1315>.

Emmanouil, M., & Avgoulas, V. (2011). The response of special audience to the educational programme for people with visual impairments of the exhibition "The Pre-Columbian Art in Benaki Museum". Evaluation of demand and supply in cultural goods. *Proceedings of the 2nd Greek Conference in Special Education* (pp.397-406). Athens: Grigoris (in Greek).

Ginley, B. (2013) Museums: A whole new world for visually impaired people. *Disability Studies Quarterly*, 33 (3), Retrieved, 15th, February, 2015 from <http://dsq-sds.org/article/view/3761/3276>

Hayhoe, S. (2013). A practice report of students from a school for the blind leading groups of younger mainstream students in visiting a museum and making multi-modal artworks. *Journal of Blindness Innovation and Research*, 3(2), 1-11.

Hayhoe, S. (2013a). The philosophical, political and religious roots of touch exhibitions in 20th century British museums. *Disability Studies Quarterly* 33 (3). Retrieved 15th, January, 2015 from <http://dsq-sds.org/article/view/3760/3273>.

Hellenic Parliament (2013). Greek Constitution, Retrieved 17th, January, 2015 from http://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/f3c70a23-7696-49db-9148-f24dce6a27c8/SYNTAGMA1_1.pdf.

Hooper-Greenhill, E. (2007). *Museum and education. Purpose, pedagogy, performance.* London - N.Y.: Routledge.

Hooper-Greenhill, E. (Ed.) (1999). *The educational role of the museum.* London: Routledge.

Hooper-Greenhill, E. (1999a). Education, communication and interpretation: Towards a critical pedagogy in museums. In E. Hooper-Greenhill (Ed.) *The educational role of the museum* (pp. 3-27). London: Routledge.

Hetherington, K. (2003). Accountability and disposal: Visual impairment and museum. *Museum and Society*, 1 (2), 104-115.

Hetherington, K. (2000). Museums and the visually impaired: The spatial politics of access. *The Sociological Review*, 48 (3), 444-463.

Kalou, A. (2012). Myrtis. Facing the past, experiencing the present. *Journal for Accessible Environments, Access by Design*, 130, 14-18.

Kanari, C. (2014). Museums and their educational input in primary students with disabilities or/and special educational needs. *TA EKPAIDEYTIKA 109-110*, 61-73 (in Greek).

Kanari, H., & Argyropoulos, V. (2014). Museum educational programmes for children with visual disabilities. *The International Journal of the Inclusive Museum*, 6 (3), 13 - 26.

Kanari, H., & Vemi, V. (2012). Museum educational Programmes for children with disabilities. Current practices in Greece. In Prachalias, Chr. (Ed.), *Proceedings of the 8th International Conference of Education, 5-7 July, 2012, Samos Island, Greece* (pp. 984989). Research of Training Institute of the East Aegean (INEAG), Greece.

Konstantios, N. (2008). Museum for all? The European Programme ACCU. *ILISSIA*, 2, 30 - 35. Ministry of Culture and Tourism - Byzantine and Christian Museum (in Greek).

Landau, S. (2010) Tactile mapping for cultural and entertainment venues. White Paper developed for Exhibit Design Relating to Low Vision and Blindness: Indiana. University, IN: Bloomington, 1-13. Retrieved 3rd, March, 2015 from http://www.touchgraphics.com/publications/Tactilemapping-Landau.pdf?id=djngnsb_827cmfkq3kd

Law 4074/2012. Validation of the convention on the rights of persons with disabilities, ΦΕΚ 88/A/11-4-2012 (in Greek).

Levent, N., Kleege, G., & Muyskens Pursley, J. (2013). Guest editors' introduction: Museum experience and blindness. *Disability Studies Quarterly* 33, (3). Retrieved 4th, January, 2015, from <http://dsq-sds.org/article/view/3751>

Levi, S., A., (2005). Beyond vision: Integrating touch into museums. The Tactile Museum of the Lighthouse for the Blind in Athens, Greece. *The Braille Monitor*, 48 (6), Retrieved 26th, January, 2015 from <http://www.nfb.org/images/nfb/Publications/bm/bm05/bm0506/bm0506tc.htm>

McGinnis, R. (1999). The disabling society. In E. Hooper-Greenhill (Ed.), *The educational role of the museum* (pp. 278-287). London: Routledge.

Merriman, N. (1999). Opening up museums to the public. *Archaeology and Arts* 72, 43-46 (in Greek).

Ministry of Culture (2004). National action plan of the ministry of culture for the european year of people with disabilities, 2003. Educational activities. *Athens. (in Greek)*.

Moussouri, T. (2007). Implications of the social model of disability for visitor research. *Visitors Studies*, 10 (1), 90-106.

Nakou, E. (2010). The museum as space of various educational perceptions and practices. General notes based on research in universities and museums in Greece. In B. Vemi & E. Nakou (Eds), *Museums and education* (pp. 319-333). Athens: Nisos (in Greek).

Oliver, M. (1990). *The politics of disablement*. London: Macmillan.

Pearson, A. (1991). Touch exhibitions in the United Kingdom. In *Museums without barriers. A new deal for disabled people* (pp. 122-126). Fondation de France/ICOM. London: Routledge.

Pearson, A., & Aloysious, C. (1994). *The big foot. Museums and children with learning difficulties*. London: Trustees of the British Museum. British Museum Press.

Reich, C., Lindgren-Streicher, A., Beyer, M., Levent, N., Pursley, J. & Mesiti, L A. (2011). *Speaking out on art and museums: A study on the needs and preferences of adults who are blind or have low vision. Report.* Museum of Science, Boston & Art Beyond Sight, Retrieved 15th January, 2015 from

https://www.imamuseum.org/sites/default/files/attachments/IMA_ABS_Speaking_Out_on_Art_and_Museums_Report_1.pdf.

Rosenberg, F., Schroder, L., & Wheelock, F. P. (2003). Museum and school collaborations. In E. S. Axel & N. S. Levent (Eds.) *Art beyond sight. A resource guide to art. Creativity and visual impairment* (pp. 364-373). New York: AFB Press.

Sandell, R. (2002) (Ed.). *Museums, society, inequality*. London: Routledge.

Sandell, R., & Dodd, J. (2010). Activist practice. In R. Sandell, J. Dodd & R. Garland-Thomson (Eds.), *Re-presenting disability. Activism and agency in the museum* (pp. 3-22). London: Routledge.

Shepherd, H. (2009). Inclusion and museums: Developing inclusive practice. *British Journal of Special Education*, 36 (3), 140-145.

Snyder, J. (2003). Verbal description: The visual made verbal. In E. S. Axel & N. S. Levent (Eds.), *Art beyond sight. A resource guide to art. Creativity and visual impairment* (pp. 224-228). New York: AFB Press.

Tsitouri, A. (2005). Universal access for people with disabilities: Reality of utopia? *Tetradia Mouseiologias* 2, 37-42 (in Greek).

Tsitouri, A. (Ed.) (2004). Access of people with disabilities in spaces of culture and sports. Proceedings of Conference Access of People with Disabilities in Spaces of Culture and Sports, Thessaloniki 30 October - 1 November 2003. Athens: Ministry of Culture (in Greek).

United Nations (1948). *Universal Declaration of Human Rights*, Retrieved 25th, November, 2014 from <http://www.un.org/en/documents/udhr/>

United Nations (2006). United Nations Conventions on the Rights of Persons with Disabilities, Retrieved 25th, November, 2014 from <http://www.un.org/esa/socdev/enable/rights/convtexte.htm#convtext>

Velioti-Georgopoulou, M., & Tountasaki, E. (Eds.) (1997). *Museums and people with special needs: Experiences and perspectives*. Athens: Gutenberg (in Greek).

Vemi, V., & Kanari, H. (2008). School teachers and museum education: A key factor in expanding the inclusive character of museums. *The International Journal of the Inclusive Museum*, 1, 1-8.

Vergo, P. (1989) (Ed.). *New museology*. London: Reaktion Books.

Weisen, M. (2008). How accessible are museums today? In H. J. Chatterjee (Ed.) *Touch in museums. Policy and practice in object handling* (pp. 243-252). Oxford-New York: BERG.

Ziebarth, B. (2010) What visitors with vision loss want museums and parks to know about effective communication (White paper). Indiana University, IN: Bloomington, 1-14. Retrieved 3rd, March, 2015 from http://www.ncaonline.org/docs/effective_communication-ziebarth.pdf.

Network References - Open Educational Resources

Act XCII and Optional Protocol (Ratification of the „Convention on the Rights of Persons with Disabilities, UN 2006, by the Hungarian Parliament) (2007) http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0700092.TV#laj5param. Downloaded: 31st, March, 2015.

Art Beyond Sight Organisation. <http://www.artbeyondsight.org/index.php>. Downloaded: 26th, March, 2015.

Castellano, C., Museum-School Partnerships, <http://www.artbeyondsight.org/handbook/az-museum-school.shtml>. Downloaded 25th, February, 2015.

"Erted?! - Ertem!?" - Hogyan fogadjuk fogyatekos embertarsainkat múzeumainkban?", <http://mokk.skanzen.hu/erted-ertem-hogyan-fogadjuk-fogyatekos-embertarsainkat-muzeumainkban.html>, Downloaded 26th, March, 2015.

"Feel Art in 6 museums", <https://simtearta.wordpress.com/>, Downloaded: 20th, February, 2015.

International Council of Museums (ICOM), Organization. <http://icom.museum/the-vision/museum-definition/>. Downloaded: 16th, October, 2014.

InclusivART", Art Collection Museum, <http://www.mnar.arts.ro/inclusivart/galerie-tactila>, Downloaded: 10th March, 2015.

Kezzelfogható Alapítvány (Tangible Foundation) <http://kezzelfogható.hu/english/english.php> Downloaded: 14th, March, 2015.

MOK (Museum Education Centre) http://mokk.skanzen.hu/home_en.html,
<http://mokk.skanzen.hu/courses.html> Downloaded: 16th, March, 2015.

National Archaeological Museum, Athens
<http://www.namuseum.gr/museum/pressreleases/2009/pr05-2009/pressrelease05-gr.html>,
Downloaded: 8th, December, 2014.

National Disability Program (2005-2013, 2015-2020);
<http://www.kormany.hu/download/b/b5/20000/Fogyat%C3%A9koss%C3%A1g%C3%B>
Cgyi%20Program.pdf Downloaded: 31st, March, 2015.

State Museum of Contemporary Art,
<http://greekstatemuseum.com/kmst/education/accessibility.html>. Downloaded 15th,
December, 2014.

Tactual Museum, Lighthouse of the Blind of Greece.
<http://www.tactualmuseum.gr/indexe.htm>. Downloaded 15th, December, 2014.

90 decibel Project, <http://90decibel.org/hu>. Downloaded, 29th, March, 2015.